

Isabel **Heinemann**

Rasa, ziemia, **niemiecka** krew

**Główny Urząd Rasy i Osadnictwa SS
i nowy porządek rasowy Europy**

Tłumaczenie

Justyna **Górny**

Gdańsk 2014

TYTUŁ NIEMIECKIEGO ORYGINAŁU:
*„Rasse, Siedlung, deutsches Blut“: das Rasse- und Siedlungshauptamt der SS und die
rasenpolitische Neuordnung Europa, Göttingen 2003*

REDAKCJA:
Beata Bińko

KONSULTACJA NAUKOWA TŁUMACZENIA KSIĄŻKI:
Jan Daniluk

KOREKTA I INDEKSY:
Anna Kaniewska

PROJEKT OKŁADKI I STRON TYTUŁOWYCH:
Magdalena Błażków KreacjaPro

Na okładce Barbara Paciorkiewicz, z domu Gajzel, wysiedlona z Gdyni, następnie zabrana do ośrodka germanizacyjnego przy ul. Spornej 73 w Łodzi, prawdopodobnie wiosna 1942 r. (zbiory prywatne Barbary Paciorkiewicz) oraz karta perforowana Urzędu Rasowego SS (Bildarchiv Preußischer Kulturbesitz).

Copyright © by Wallstein Verlag, Göttingen 2003
Copyright © for the Polish edition by Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku

ISBN 978-83-63029-98-2

WYDAWCA:
Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku
ul. Długa 81-83, 80-831 Gdańsk
tel. +48 58 323-75-20, fax. + 48 58 323-75-30
e-mail: sekretariat@muzeum1939.pl
www.muzeum1939.pl

SKŁAD I ŁAMANIE:
studio 66a - Piotr Górski

DRUK I OPRAWA:
OMIKRON Sp. z o.o.
ul. Kutrzeby 15, 05-082 Stare Babice

Spis treści

Wprowadzenie	11
Główny Urząd Rasy i Osadnictwa SS. Rola ekspertów rasowych SS	13
„Rasa” i „osadnictwo”. Zasada „selekcji rasowej” oraz próba stworzenia nowego porządku etnicznego przy zastosowaniu przesiedleń jako kluczowe elementy polityki narodowosocjalistycznej	21
Stan badań nad działalnością SS i narodowosocjalistyczną polityką zagłady	35
Tezy, źródła i konstrukcja książki	46
Rozdział 1	
Od Urzędu Rasowego SS do Głównego Urzędu Rasy i Osadnictwa. Selekcja rasowa, „wspólnota rodowa SS” i polityka osadnicza w latach 1932–1939	51
Selekcja rasowa i zezwolenia na małżeństwo w SS	52
Szkolenia ideologiczne, osadnictwo SS i rozbudowa urzędów SS	63
Rekrutacja pracowników i rola RuSHA w „nowym zakonie”: „usta i mózg SS”.	69
RuSHA i geneza ustaw norymberskich 1934/1935 r.	72
Germanoznawstwo i rozbudowa podstaw ideologicznych: stowarzyszenie Ahnenerbe	82
Praktyczne szkolenia: domy esesmana, „SS-Leithefte” i szkolenie policji	85
W służbie „wspólnoty rodowej SS”: Lebensborn i ośrodki opieki SS	93
Cezura 1938 r.: ustąpienie Darrégo i początek realizacji polityki rasowej	101
Nowe przestrzenie dla polityki osadniczej SS: Austria i Kraj Sudecki	107
Podsumowanie: ideologiczne uwarunkowania i homogenizacja SS a model selekcji rasowej.	111

Rozdział 2

Polityka germanizacyjna w Czechach, na Morawach i w Kraju Sudeckim. Polityka gruntowa SS i „inwentaryzacja rasowa” narodu czeskiego	113
„Polityka ziemiska kosztem Czechów”: Urząd Ziemski w Pradze w 1939 r.	117
Osadnictwo niemieckie – wysiedlenia Czechów	124
Przesiedlenia w Tyrolu Południowym i ich związek z polityką germanizacyjną w Protektoracie	127
Spór o kierunek polityki germanizacyjnej: polityka osadnicza SS w konflikcie z założeniami Ministerstwa Wyżywienia i Rolnictwa	130
„Inwentaryzacja rasowa” narodu czeskiego i placówka RuSHA w Pradze	134
Nowy trend w polityce germanizacji Protektoratu w latach 1941–1942 pod rządami Reinharda Heydricha jako zastępcy protektora Czech i Moraw	139
Wprowadzenie kategorii rasowych do polityki etnicznej: volksdeutsche, „obcoplemienni”, „matżeństwa mieszane etnicznie” i „żydowscy mieszańcy”	149
Próby „ostatecznego rozwiązania kwestii czeskiej” w Kraju Sudeckim: eksperci rasowi SS i Placówka Krajowa RuS Sudeten.	155
Podsumowanie: rekwizycje gruntów i selekcje rasowe jako model polityki etnicznej SS na terenach okupowanych	162

Rozdział 3

„Germanizacja” zaanektowanych terenów Polski zachodniej. Żydzi, Polacy i volksdeutsche	165
Heinrich Himmler jako komisarz Rzeszy ds. umacniania niemczyzny	167
Zawód: selekcjoner. Eksperci rasowi w Centralnej Placówce Imigracyjnej (EWZ) i Centralnej Placówce Przesiedleńczej (UWZ)	172
Grupy operacyjne RuS i utworzenie Samoobrony volksdeutschtów w 1939 r.	177
Ewidencja ziemi i wypędzenie Polaków i Żydów: urzędy ziemskie, sztaby osadnicze i sztaby robocze SS (1939–1940).	186
Osiedlanie volksdeutschtów: rejestracja, selekcja rasowa i zalecenia	202
Selekcja rasowa Polaków i placówka RuSHA Litzmannstadt	214

Niemiecka lista narodowościowa (DVL) i utopia „czystej rasowo spoteczności osadników”	220
„Pożądaną przyrost ludności”: procedura „z Niemieczenia”	238
Podsumowanie: germanizacja na podstawie rasowej	253

Rozdział 4

Polityka rasowa na Zachodzie. Alzacja-Lotaryngia, północna Francja, Holandia, Norwegia	255
---	------------

Narodowosocjalistyczna polityka narodowościowa w Lotaryngii	256
Polityka przesiedleń w Alzacji	266
Rejestracja volksdeutschów i „osób pochodzenia niemieckiego” na terenach okupowanych i w departamentach północnych	276
Rekrutacja do „germańskiego SS”: oficerowie RuS na Zachodzie i Germanische Leitstelle (GL)	285
Oficer RuS w Paryżu	291
Podsumowanie: próby reorganizacji etnicznej na Zachodzie	295

Rozdział 5

„Forpocztą niemieckości”. „Germanizacja” Generalnego Gubernatorstwa	297
--	------------

Nowe plany dla Wschodu: Generalny Plan Wschodni oraz znaczenie ekspertów rasowych i osadniczych	299
Wojna na Wschodzie i próby „germanizacji” Generalnego Gubernatorstwa: nowy trend w dystrykcie lubelskim	313
Odilo Globocnik i „pościg za krwią niemiecką”: wypędzenia w listopadzie 1941 r.	317
Urząd oficera RuS w Lublinie i rozbudowa baz SS i policji	320
„Przesiew” volksdeutschów w dystrykcie lubelskim, 1942–1943.	330
Projekt „Zamość”, 1942–1943	334
Podsumowanie: wzorcowy model – selekcja siły roboczej i zwalczanie partyzantki	343

Rozdział 6

Na Wschód. Gospodarka, osadnictwo i „bezpieczeństwo”

na Ukrainie	345
Oficerowie RuS, bazy SS i policji, gospodarstwa SS	348
Wielkie projekty osadnicze i eksploatacja obszarów rolniczych:	
oficer RuS Rußland-Süd	356
Volksdeutsche na Ukrainie: projekty osadnicze	
w Okręgu Generalnym Żytomierz i na Krymie	370
„Hegewald” Himmlera – Sonderstab Henschel	374
Krimkommando	382
Koniec osadniczych utopii: odwrót i „zwalczanie partyzantki”	385
Podsumowanie: SS i „niemiecki Wschód” – porażka projektów osadniczych	388

Rozdział 7

„Siła robocza dobrej rasy” i „polowanie na dobrą krew”.

Polityka rasowa SS w ostatniej fazie wojny.	391
Zapotrzebowanie na siłę roboczą i intensyfikacja procedury	
„zniemczenia”	393
Rosyjskie pomoce domowe	397
Robotnicy wschodni w rolnictwie	399
„Zapobieganie krzyżówce krwi”: zakazane stosunki seksualne	
i „specjalne traktowanie”. Rola lokalnych oficerów RuS	402
„Do ostatniej kropli dobrej krwi”: „przypadki ciąży”	
i „wartościowe rasowo dzieci obcoplemienne”.	410
Polowanie na „dzieci dobrej rasy” na terenach okupowanych:	
„sieroty”, „dzieci partyzantów” i „dzieci żołnierzy”	417
„Niemieckie sieroty”	419
„Przymusowa germanizacja dzieci partyzantów”	423
„Dzieci niemieckich żołnierzy”	431
Selekcja rasowa jeńców wojennych i więźniów obozów koncentracyjnych.	435
Cudzoziemscy rekruci Waffen SS	442
Konferencja w Wannsee i dalsze ustalenia: „ostateczne	
rozwiązanie kwestii mieszanców żydowskich”	446
Podsumowanie: przez selekcję do „spoteczeństwa czystego rasowo”.	459

Uzupełnienie

Eksperci rasowi SS. Charakterystyka generacyjna

i powojenne kariery 463

Charakterystyka generacyjna 463

VIII norymberski proces następczy (1947–1948) 467

Śledztwa i postępowania karne w RFN 480

Powojenne kariery 484

Uwagi końcowe 487

Eksperci rasowi SS jako specyficzny typ sprawców 488

Funkcja selekcji rasowej w narodowosocjalistycznej polityce przesiedleń
i germanizacji 489

 Selekcja i ideologia rasowa SS 489

 Fazy radykalizacji. 491

 „Racjonalna ewidencja” 496

 Rola oficerów RuS na peryferiach. 499

 Znaczenie wojny 500

 Koncepcje europejskie SS i transfer metod 502

Biogramy 100 ekspertów rasowych 505

Wykaz skrótów 535

Bibliografia 539

Aneks 571

Indeks osób 579

Indeks nazw geograficznych i administracyjnych 591

Podziękowania 599

Ilustracje 601

Wprowadzenie

Dwoje polskich nastolatków z Kraju Warty, Irenę i Józefa, uznano za „zdanych do zniemczenia” i wysłano z Łodzi (ówcześnie Litzmannstadt) do Niemiec. Tam mieli stać się „pełnowartościowymi Niemcami”. Czternastoletnia wówczas Irena trafiła w 1941 r. jako służąca do rodziny w Hesji, gdzie musiała wykonywać ciężkie prace fizyczne. Józef od 1940 r. pracował jako robotnik rolny u gospodarza z Wirtembergii, gdzie był źle traktowany, cierpiał głód i nie miał ciepłego ubrania. Irena i Józef stanowili wartościową siłę roboczą dla pracującej na najwyższych obrotach wojennej gospodarki. Zarazem jednak wyselekcjonowano ich z myślą o tzw. pożądanym przyroście ludności. W wyniku gruntownych badań rasowych kontrolerzy z SS ocenili ich jako „wartościowych rasowo”, a pobyt w Niemczech miał ich „przywrócić niemieckości”. Przynajmniej pod względem formalnym powinni być traktowani jak Niemcy.

Inaczej ułożyły się losy polskiego rolnika Antoniego W. i jego rodziny. W obozie zbiorczym w Łodzi również ich poddano badaniom rasowym, które dały negatywny wynik. Już wcześniej esesmani wypędzili rodzinę z gospodarstwa w Kraju Warty i przekazali jej majątek osadnikom – volksdeutschom. Antoni W. wraz z żoną i córką zostali deportowani z Łodzi do nowo utworzonego Generalnego Gubernatorstwa. Pracowali jako robotnicy rolni w cudzym majątku. Kilka miesięcy później Antoni W. wrócił po syna, przebywającego u krewnych. Obaj zostali aresztowani, gdy poszli obejrzyć swoje dawne gospodarstwo, takie próby powrotu były bowiem surowo zakazane.

Ich losy związane są z zakrojonymi na szeroką skalę wypędzeniami Polaków z okupowanych terenów zachodniej Polski. W czasie II wojny światowej przemocą wysiedlono stąd niemal milion ludzi. Mieli zwolnić miejsce dla volksdeutschów i osadników z Rzeszy. Obszarami najintensywniejszych działań były okręgi Rzeszy Kraj Warty, jak również Gdańsk-Prusy Zachodnie oraz niektóre rejony Prus Wschodnich i Górnego Śląska. Te wielkie deportacje ludności zaplanowało i przeprowadziło SS, a ich celem była zmiana struktury etnicznej zaanektowanych terytoriów. Opierały się na koncepcji, którą w czasie wojny wprowadzono w życie

także w innych okupowanych krajach Europy Zachodniej i Wschodniej, podejmując próbę przebudowy kontynentu „na podstawie rasowej”. Kluczowy element wszystkich projektów stanowiła weryfikacja rasowa ludności. „Niepożądani pod względem rasowym” mieli zostać „usunięci” – deportowani „na Wschód” lub zgładzeni na miejscu. W pewnym okresie planowano, że będzie to dotyczyło co najmniej 31 mln ludzi z Polski, krajów bałtyckich i europejskiej części Związku Radzieckiego. Pozostali mieli stać się siłą roboczą. Niewielką część „zdatnych rasowo obcokrajowców”, takich jak Irena i Józef, czekała germanizacja.

Za niegodnych selekcji rasowej uznano Żydów, którzy mieli być bez wyjątku najpierw wysiedleni, a następnie zamordowani. Ich zniknięcie stanowiło niezbędny wstęp do planowanego „zniemczenia” terytoriów okupowanych – w tej kwestii pomiędzy SS i właściwymi władzami cywilnymi panowała zgoda. „Ostateczne rozwiązanie kwestii żydowskiej w Europie” wynikało więc również z planów germanizacyjnych.

O ludobójczym charakterze polityki etnicznej SS zaczęto mówić już dwa lata po zakończeniu wojny, mianowicie podczas VIII norymberskiego procesu następczego, gdy w stan oskarżenia postawiono czołowych funkcjonariuszy SS zajmujących się kwestiami narodowościowymi, ważniejszych pracowników Głównego Urzędu Rasy i Osadnictwa (Rasse- und Siedlungshauptamt, RuSHA), Głównego Urzędu Sztabu Komisarza Rzeszy ds. Umocnienia Niemczyzny (Stabshauptamt des Reichskommissars für die Festigung deutschen Volkstums, Stabshauptamt des RKF), Głównego Urzędu Kolonizacyjnego dla Niemców etnicznych (Volksdeutsche Mittelstelle, VoMi) oraz stowarzyszenia SS Lebensborn. Oprócz punktów „zbrodnie wojenne” i „członkostwo w zbrodniczej organizacji SS” oskarżenie obejmowało również „zbrodnie przeciwko ludzkości”, kategorię wprowadzoną do prawa międzynarodowego specjalnie na użytek procesów norymberskich i odnoszącą się w tym wypadku do przymusowej germanizacji oraz wypędzeń i przesiedleń ludności cywilnej z terenów zajętych przez Niemcy. Wspomnianym instytucjom, przede wszystkim zaś Głównemu Urzędowi Rasy i Osadnictwa (RuSHA) jako koordynatorowi polityki osadniczej i rasowej SS, zarzucano uczestniczenie w ludobójczym programie, polegającym na zaplanowanym i częściowo zrealizowanym niszczeniu fizycznych, politycznych, biologicznych i kulturalnych podstaw egzystencji podbitych narodowości¹.

¹ Amerykański sąd wojskowy zacytował w tym miejscu fundamentalną definicję ludobójstwa Rafała Lemkina z 1944 r. Oskarżenie wykazało, że podsądni mieli na celu „rozpad instytucji politycznych i społecznych, kultury, języka, uczuć narodowych, religii i bytu ekonomicznego grup na-